

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

У статті представлено актуальні аспекти проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України. З'ясовано, що проблема формування ціннісного ставлення до здоров'я та здоров'язбережувальної компетентності є однією з найактуальніших у професійній педагогіці. Вона є також пріоритетною на сучасному етапі діяльності закладів вищої освіти, у яких здійснюється підготовка майбутніх фахівців правоохоронної системи України.

Ключові слова: *здоров'язбережувальна компетентність, майбутні офіцери, Державна кримінально-виконавча служба, здоровий спосіб життя, установи виконання покарань.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблема формування ціннісного ставлення до здоров'я та здорового способу життя є однією з пріоритетних на сучасному етапі діяльності навчальних закладів, у яких здійснюється підготовка майбутніх фахівців правоохоронної системи України. Про це свідчать відомчі нормативно-правові документи, постанови Верховної Ради України, накази Міністерства освіти і науки, Міністерства охорони здоров'я України, а також положення Концепції Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: український вимір» і Національної стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація». Значення ціннісного ставлення до здоров'я та здорового способу життя обумовлено потребами збереження здоров'я, а також зростанням впливу негативних чинників і загроз на стан здоров'я населення. Посилює актуальність теми збройна агресія Російської Федерації на території Донецької та Луганської областей. На частині території цих областей, що тимчасово не контролюється українською владою, знаходяться 29 установ виконання покарань. За даними ООН за весь час конфлікту на Сході України з весни 2014 року загинуло понад 10,3 тис. людей.

Важливість формування ціннісного та свідомого ставлення до здоров'я обумовлена також сучасними змінами у пенітенціарній системі України, наближенням її функціонування до європейських стандартів. Відповідно до Положення про Державну пенітенціарну службу України на цей центральний

орган виконавчої влади серед інших покладається завдання організувати здійснення медичної практики, санітарно-епідеміологічного нагляду, медичного контролю за станом здоров'я засуджених і осіб, узятих під варту, надання їм медичної допомоги, забезпечувати належний санітарно-епідемічний стан в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах і на їх території. Реалізація таких завдань вимагає пошуку нових підходів до відбору й підготовки кадрів. Поліпшення кадрового забезпечення органів пенітенціарної системи, якість підготовки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВС) визначено одним із основних напрямів її реформування. Про це свідчить низка нормативно-правових актів, що регламентують підготовку пенітенціарного персоналу, зокрема Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», Концепція реформування ДКВС України, відповідні Постанови Кабінету Міністрів України та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Теоретичні аспекти її вирішення започатковані у Г. Ващенко, П. Лесгафта, О. Сухомлинського. Учені І. Матюшин, Ю. Мельник, В. Скумін у своїх працях наголошували, що формування ціннісного ставлення до здоров'я має відбуватися через формування загальної культури. У сучасних дослідженнях, авторами яких є Н. Башавець, В. Горашук, О. Маркова розглядаються різноманітні аспекти проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності. Узагальнення результатів аналізу їх праць дозволяють стверджувати про важливу роль потреби у здоров'ї і перетворенні її на нормою життя. Інша група вчених, зокрема В. Бондаренко, Ю. Бородін, П. Мельник, К. Пантелєєв, А. Турчинов дослідили роль культури здоров'я та здорового способу життя для курсантів військових навчальних закладів. Водночас, проблема формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх офіцерів ДКВС України у процесі професійної підготовки не була предметом уваги на вітчизняному науково-педагогічному просторі: не обґрунтовано педагогічних умов

формування цієї значущої для професійної діяльності утворення під час навчання у ВНЗ, не розроблено моделі її формування, критеріїв та показників сформованості, немає цілісного науково-методичного забезпечення формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх офіцерів з урахуванням сучасних умов розвитку ДКВС України.

Метою статті є виокремлення актуальних аспектів проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для з'ясування стану теоретичної розробленості проблеми дослідження доцільно здійснити аналіз і узагальнення дисертаційних робіт, монографій і наукових статей з цієї теми. У результаті дослідно-пошукової роботи нами зроблено висновок, що проблема формування культури здоров'язбереження та здоров'язбережувальної компетентності була предметом уваги представників наукової спільноти. Так, наприклад, різноманітні аспекти формування ціннісного ставлення до здоров'я та здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів досліджували В. Бабич, Б. Долинський, В. Єрмолова, О. Журавель, В. Звєкова, Т. Кириченко, С. Лебедченко, Л. Цьовх, Ю. Юрчишин та ін.). Стосовно майбутніх фахівців економічного профілю цю проблему досліджували Н. Башавець, І. Боднар, Г. Грибан. Дослідники Г. Єдинак, В. Нестеренко, Г. Опалко та О. Подлесний у своїх публікаціях на важливість формування здорового способу життя у студентів закладів вищої освіти. Ці вчені зазначають, що провідним завданням створення здоров'язбережувального освітнього середовища, яке ґрунтується на єдності фізичного, психічного (духовного) та соціального здоров'я, є занурення студента в особливо організований життєвий простір, у якому формується звичка до здорового способу поведінки, що забезпечує комфортне перебування особи в навчальному закладі та поза ним [1].

Так, наприклад, О. Мельник здоров'язбережувальне освітнє середовище визначає як сукупність педагогічних, соціально-культурних, матеріально-технологічних і медико-валеологічних умов життєдіяльності навчального

закладу, в результаті взаємодії яких відбувається духовно-моральний та інтелектуальний розвиток особистості [2]. У цьому визначенні закладено інтегративний підхід до розуміння феномена здоров'я, багаторівневість реалізації здоров'язбережувальної діяльності, врахування єдності підходів, полікомпонентність середовища. На думку С. Мельник [3], здоров'язбережувальне середовище доречно трактувати як цілеспрямовану систему дидактичних умов, що оптимізують засвоєння знань, умінь, навичок, розвиток творчого мислення, формування емоційно-ціннісного ставлення до свого здоров'я в ситуаціях фізичного, інтелектуального, емоційного, духовного, соціального комфорту і створюють сприятливий психологічний клімат у процесі навчання.

Крім того, важливим для нормального функціонування освітнього середовища закладу вищої освіти є забезпечення оптимальної рухової активності фахівців, спрямованої на формування та реалізацію природної потреби в рухах, що закладена генетично, проте потребує певного стимулювання і задоволення. З цією метою вчені пропонують використання різноманітних засобів, зокрема технології проведення тренінгів із формування здорового способу життя молоді (Г. Бевз); здоров'язбережувальні технології (Г. Грибан, Н. Левінець, В. Лозинський, Н. Москаленко, Т. Осипенко, С. Павлова, Р. Смамоха, Н. Смирнов, С. Футорний та ін.).

Результати аналізу наукових джерел із проблеми дослідження [4–6] дозволили зробити висновок про те, що проблема формування ціннісного ставлення до здоров'я, ведення здорового способу життя реалізується в контексті міждисциплінарних досліджень, окреслення яких потребує використання сучасних наукових підходів духовно-ціннісного спрямування до формування в молоді здорового способу життя. Узагальнення результатів аналізу наукових праць дозволяють зробити висновок, що вирішення проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності вчені пропонують здійснювати з урахуванням гносеологічного, системного, особистісно

орієнтованого, праксеологічно-діяльнісного, аксіологічного і комплексного підходів.

На важливість вирішення проблеми дослідження вказують і результати аналізу практики діяльності ДКВС України. Складний характер професійної діяльності, ускладнення завдань, що їх виконують офіцери ДКВС України, зростання відповідальності за життя та здоров'я осіб, що відбувають покарання, обумовлюють об'єктивну потребу у вдосконаленні системи професійної підготовки зазначеної категорії фахівців, у тому числі формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх офіцерів ДКВС України. Це обумовлено тим, що санітарно-гігієнічні умови утримання ув'язнених не завжди відповідають встановленим нормативними документами вимогам. У сфері управління ДКВСУ Станом на 1 жовтня 2018 року перебуває 148 установ виконання покарань та слідчих ізоляторів, у яких утримується близько 56 тис. осіб.

За даними громадських організацій, що здійснюють моніторинг стану утримання осіб узятих під варту та засуджених, в установах відбування покарань існують певні проблеми. Так, наприклад, багато осуджених не доживають до дня свого звільнення, оскільки гинуть від хвороб, неякісного харчування, «розбірок» з іншими арештантами та навіть катувань. Умови перебування в установах відбування покарань характеризуються застарілою матеріально-технічною базою, проблемами з фінансуванням (на рівні 43–45 % від необхідного), неналежним медичним обслуговуванням і поганими умовами праці співробітників закладів. Антисанітарія, холод або навпаки нестерпна спека й досить обмежена площа тюремних приміщень (інколи 1,5 квадратних метри на людину замість норми у 2,5 або європейського стандарту у 4,5) негативно впливають не лише на стан здоров'я ув'язнених, а й офіцерів, які здійснюють свою професійну діяльність в установах відбування покарань. Їхня здатність виконувати службові обов'язки залежить не тільки від професійної підготовленості, а й від високого рівня фізичного, психічного і духовного здоров'я, на які останнім часом впливають різні негативні чинники: кліматичні

умови, стан навколишнього середовища (забруднення повітря, води, ґрунту), незбалансоване і неправильне харчування, соціально-економічні умови, стан медичного обслуговування, шкідливі звички, несприятливі умови праці, моральне і психічне навантаження, малорухомих спосіб життя, низький культурний рівень тощо. Такий стан справ негативно впливає на якість набору курсантів для навчання у вищих навчальних закладах пенітенціарної системи. Отже, проблема формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх офіцерів ДКВС України є актуальною і потребує дослідження.

Крім того, потребують розв'язання суперечності, які виявлені у результаті аналізу наукової літератури з проблеми дослідження, нормативно-правових документів та практики професійної підготовки офіцерів ДКВС України, зокрема між: зростанням вимог суспільства до якості професійної підготовки офіцерів, зумовлених особливостями професійної діяльності в сучасних умовах, і недостатністю методологічної та методичної бази для забезпечення цих вимог; зростаючими вимогами до рівня здоров'язбережувальної компетентності офіцерів ДКВС України і недостатньою ефективністю освітньої системи вищих навчальних закладів щодо забезпечення цих вимог; традиційним змістом навчання курсантів і завданнями, визначеними у нормативних вимогах щодо формування здорового способу життя; потребою у підготовці кваліфікованих офіцерів ДКВС України з високим рівнем здоров'язбережувальної компетентності та невизначеністю педагогічних умов її формування.

Висновки. Проблема формування ціннісного ставлення до здоров'я та здоров'язбережувальної компетентності є однією з найактуальніших у професійній педагогіці і з пріоритетною на сучасному етапі діяльності навчальних закладів, у яких здійснюється підготовка майбутніх фахівців правоохоронної системи України. Про це свідчать відомчі нормативно-правові документи. Попри досить широкий спектр наукових досліджень, у яких розкрито різні аспекти збереження здоров'я, проблема формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх офіцерів ДКВС України у

процесі професійної підготовки не була предметом уваги на вітчизняному науково-педагогічному просторі: не обґрунтовано педагогічних умов формування цієї значущої для професійної діяльності компетентності під час навчання у ВНЗ, не розроблено моделі її формування, критеріїв та показників сформованості, немає цілісного науково-методичного забезпечення формування здоров'язбережувальної компетентності з урахуванням сучасних умов розвитку ДКВС України.

Крім того, потребують розв'язання суперечності, які виявлені у результаті аналізу наукової літератури з проблеми дослідження, нормативно-правових документів та практики професійної підготовки офіцерів ДКВС України.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. З огляду на важливість теми потребують уточнення сутності та змісту поняття «здоров'язбережувальна компетентність офіцера ДКВС», а також розроблення цілісного науково-методичного забезпечення формування здоров'язбережувальної компетентності з урахуванням сучасних умов розвитку ДКВС України.

Список використаної літератури

1. Пантелеев К. В. Психолого-педагогічні основи фізичної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*. Херсонський національний технічний університет, 2015. Вип. 1(12). Т. 5. С. 31–34.
2. Мельник О. Системний підхід до формування культури здоров'я учасників навчально-виховного процесу. *Початкова школа*. 2005. № 11. С. 14–16.
3. Мельник С. В. Теоретичні основи формування у підлітків здорового способу життя. *Теоретико-методичні проблеми навчання і виховання*. Київ : Фенікс, 2000. С. 56–60.
4. Єдинак Г. А. Деякі теоретико-методичні аспекти посилення мотивації студентів до систематичної фізичної активності оздоровчої спрямованості. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Пед. науки. Фіз. виховання та спорт*. 2014. Вип. 118 (3). С. 109–113.
5. Кривошеєва Г. Л. Формування культури здоров'я студентів університету : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2001. 228 с.
6. Новицька О. В. Рухова активність у системі здорового способу життя підлітків. *Теорія і практика фізичного виховання*. 2001. № 12.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Діденко О. В.

Шеремета А. П. Формирование здоровьесберегательной компетентности будущих офицеров Государственной уголовно-исполнительной службы Украины как актуальная проблема профессиональной педагогики

В статье представлены актуальные аспекты проблемы формирования здоровьесберегательной компетентности будущих офицеров Государственной уголовно-исполнительной службы Украины. Выяснено, что проблема формирования ценностного отношения к здоровью и здоровьесберегательной компетентности является одной из самых актуальных в профессиональной педагогике. Она также является приоритетной на современном этапе деятельности высших учебных заведений, в которых осуществляется подготовка будущих специалистов правоохранительной системы Украины.

Ключевые слова: *здоровьесберегательная компетентность, будущие офицеры, Государственная уголовно-исполнительная служба, здоровый образ жизни, учреждения исполнения наказаний.*

Sheremeta O. Formation of Health-Keeping Competence of Future Officers of the State Criminal Execution Service of Ukraine as a Topical Problem of Professional Pedagogy

The article presents the current aspects of the problem of the formation of health-keeping competence to future officers of the State Criminal Execution Service of Ukraine. It was found that the problem of forming a valuable attitude to health and health-keeping competence is one of the most relevant in professional pedagogy. It is also a priority at the present stage of the activities of higher educational institutions in which the training of future specialists of the law enforcement system of Ukraine is carried out. This is evidenced by the departmental regulatory documents. Despite a fairly wide range of scientific studies that reveal various aspects of keeping healthy and forming valuable attitude to health, the problem of the formation of the health-keeping competence to future officers of the State Criminal Execution Service of Ukraine in the process of professional training was not a subject of attention in the Ukrainian scientific and pedagogical sphere: this competence is significant for the professional activity but the pedagogical conditions for its formation when studying at higher educational institutions are not substantiated, a model of its formation, criteria and indicators of formation are not developed, there is no holistic scientific and methodological support for the formation of health-keeping competence, taking into account modern conditions for the development of the State Criminal Execution Service of Ukraine.

Adversely affecting the health of officers of the State Criminal Execution Service of Ukraine, the specific conditions of the service enhance the topicality of the problem. In addition, it has been established that officers' ability to perform their service duties depends not only on professional training, but also on the level of

physical, mental and spiritual health, which have recently been influenced by various negative factors.

As a result of the analysis of the scientific literature and regulatory documents on the issue of the research, the contradictions that occur in the practice of training officers of the State Criminal Execution Service of Ukraine are highlighted.

Key words: *health-keeping competence, future officers, State Criminal Execution Service of Ukraine, healthy lifestyle, penitentiary institutions.*